

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів
дисертації**

Шимянової Марії Вячеславівни

**на тему: “Просторова метафора в австралійській, новозеландській та
південноафриканській англійськомовних картинах світу”, подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за
спеціальністю 035 Філологія**

Дисертація Шимянової Марії Вячеславівни на тему “Просторова метафора в австралійській, новозеландській та південноафриканській англійськомовних картинах світу” подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія, виконана на кафедрі англійської філології та лінгводидактики Запорізького національного університету. Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 6 від 16 грудня 2021 року).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів дисертації було ухвалено рішення про те, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на кафедрі англійської філології та лінгводидактики Запорізького національного університету, де й призначено трьох рецензентів:

1) доктора філологічних наук, професора, професора кафедри англійської філології та лінгводидактики (Запорізький національний університет) Приходько Ганну Іллівну;

2) доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української мови (Запорізький національний університет) Христіанінову Раїсу Олександрівну;

3) доктора філологічних наук, професора, професора кафедри англійської філології та лінгводидактики (Запорізький національний університет) Веремчука Ельдара Олександровича.

У результаті аналізу, розгляду, опрацювання теоретичних і практичних положень дисертаційного дослідження Шимянової Марії Вячеславівни, поданих до розгляду наукових публікацій за темою дисертації, а також за підсумками проведення фахового наукового семінару факультету іноземної філології Запорізького національного університету (протокол №7 від 28.04.2025 р.), визначено таке.

Актуальність теми дослідження. Удокладнення сучасного стану й історії розвитку лексичних систем національних мов є одним з актуальних напрямів мовознавства. Порівняльно-історичний аналіз окремих лексичних розрядів дозволяє реконструювати історичне минуле й виявити особливості розвитку мов різного ступеня типологічної та генетичної спорідненості. Ефективність застосування науково-дослідницьких прийомів порівняльно-історичного методу для встановлення внутрішніх стимулів і закономірностей мовної еволюції безсумнівна. Проте розуміння мовних законів недостатньо для отримання об'єктивних даних щодо системних особливостей досліджуваних одиниць, їх функційного потенціалу. Сучасне мовознавство уникає нерациональної аспектуалізації, зокрема фокусування на діяхронії, і синтезує різні способи з метою пізнання історії мови, які дозволяють встановити взаємозалежності між типологічною своєрідністю мови, культурою й етнічною ментальністю.

Актуальність дисертації, присвяченої аналізу просторової метафори в різних регіональних варіантах англійської мови, визначена антропоцентричним спрямуванням сучасних філологічних досліджень, зростанням наукового інтересу до проблем мови й мислення, мови й культури, концептуальних картин світу, семіотизації досвіду мовців, вербальної репрезентації знань і вражень про світ. Базові просторові уявлення спільні для носіїв різних мов і культур, хоча способи й засоби їх вербалізації варіюються, що актуалізує лінгвістичну проблему позначень простору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах комплексної міжкафедральної науково-дослідницької теми факультету іноземної філології Запорізького національного

університету “Когнітивно-комунікативні та лінгвокультурологічні параметри дослідження мовних одиниць” (номер державної реєстрації 0113U000807), затвердженої Міністерством освіти і науки України.

Формування наукової проблеми, нове розв’язання якої отримано в дисертації.

Мета роботи – зіставний аналіз процесів метафоричного моделювання світу на основі вже сформованих і вербалізованих знань про простір в англійськомовних культурах Австралії, Нової Зеландії та Південної Африканської Республіки.

Реалізація мети передбачає виконання таких завдань:

- розглянути базові ідеї лінгвофілософських концепцій картини світу в динаміці;
- описати простір як одну з базових когнітивних схем людської свідомості, яка проєктується на пізнання інших ділянок світу;
- систематизувати основні положення теорії когнітивної метафори, розглянути механізми й різновиди метафоричного моделювання; розкрити когнітивні основи орієнтаційної метафори, визначити її роль у процесах структурування й вербалізації знань мовців про світ;
- розробити алгоритм дослідження актуалізації просторових концептуальних метафор в англійськомовних картинах світу південної півкулі;
- здійснити аналіз етимологічних і структурно-семантичних властивостей складників просторового коду в аналізованих англійськомовних картинах світу; визначити чинники, які вплинули на формування цих властивостей;
- встановити цільові сфери просторових метафор, проаналізувати вербальну актуалізацію концептуальних ознак простору в інших сферах досвіду мовців;
- виявити спільне й відмінне в реалізації метафоричних моделей категорії простору засобами австралійського, новозеландського та південноафриканського варіантів англійської мови.

Об’єкт дослідження – вербальна актуалізація просторової когнітивної метафори в національних англійськомовних картинах світу південної півкулі.

Предмет аналізу – спільне й відмінне у процесах вербалізації просторової когнітивної метафори в національних англійськомовних картинах світу південної півкулі.

Методи дослідження.

Синтезувальний підхід до предмету дослідження унеобхіднює застосування комплексу методів і методик, серед яких загальнонаукові, а також спеціальні лінгвістичні та міждисциплінарні: метод суцільної вибірки й описовий метод – для інвентаризації та інтерпретації мовних одиниць; методика безпосередніх складників – для визначення будови лексем; методи аналізу словникових дефініцій й контекстологічного аналізу – для розкриття структурно-семантичних і функційних властивостей одиниць; етимологічний аналіз – для встановлення походження одиниць; когнітивний аналіз – для моделювання структури знань про позначене; зіставний та лінгвокультурологічний методи використано з метою порівняння, встановлення спільного й відмінного у фрагментах англійськомовних національних картин світу.

Матеріалом дослідження слугувала авторська картотека, яка складається з 1734 одиниць, у значеннях яких наявна локативна чи дирекціональна компонента. Відібрані одиниці представлені як окремими лексемами, так і фразеологізмами, до складу яких інтегровані просторові позначення. Джерелами слугували авторитетні регіональні історичні словники австралійського, новозеландського та південноафриканського варіантів англійської мови, у яких наведено контексти уживання лексичних одиниць різних історичних періодів, а також 506 текстових фрагментів, відібраних з інших джерел (художніх творів, історичних нарисів, регіональної преси та офіційних документів).

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Наукова новизна дисертації полягає в такому:

– здійснено всебічний аналіз просторової лексики трьох варіантів англійської мови (австралійського, новозеландського й південноафриканського) в синхронічному та діахронічному аспектах;

– визначено вплив культурних, соціальних, географічних та історичних чинників на формування й еволюцію просторової лексики в кожному з трьох варіантів англійської мови;

– розроблено методику аналізу, яка пояснює механізми формування й розвитку просторової лексики в умовах мовного контакту та культурної взаємодії;

– ідентифіковано спільні й відмінні риси просторових метафор в досліджуваних варіантах англійської мови, що дозволяє описати універсальні когнітивні механізми й специфічний вплив культурно-історичних, соціальних і географічних факторів на формування мовної картини світу в кожному з варіантів.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які виносяться на захист.

Дисертація Шимянової Марії Вячеславівни є завершеною науковою працею. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій зумовлені значним обсягом опрацьованих вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, що дозволило врахувати різні точки зору й концепції щодо предмету дослідження, сприяло глибокому аналізу й істотно збільшило вагомість дисертаційних висновків; основні положення дисертації обговорено під час роботи науково-практичних конференцій, що дозволило врахувати думки інших науковців. Наукові результати достатньо висвітлено у відкритих публікаціях, які відповідають вимогам, що висуваються щодо змісту й кількості публікацій за результатами підготовки дисертації доктора філософії.

Наукове й практичне значення роботи.

Теоретичне значення дисертації полягає у встановленні особливостей функціонування лексики з просторовим компонентом у національних варіантах англійської мови. Отримані результати є певним внеском у вивчення соціально-територіального варіювання англійської мови; доповнюють наявні в сучасній германістиці відомості про закономірності й тенденції розвитку варіантів англійської мови. Результати дослідження є актуальними для когнітивної лінгвістики, лексикології, соціолінгвістики, етнолінгвістики.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що матеріали, основні положення й висновки наукового дослідження можуть бути використані в лінгвокраїнознавчих студіях, під час викладання курсів “Загальне мовознавство”, “Лексикологія”, “Лінгвокраїнознавство”, “Етнолінгвістика”. Результати дослідження будуть корисними при створенні навчального й науково-методичного контенту, зокрема підручників і посібників, під час написання курсових і магістерських праць.

Особистий внесок здобувача в роботах, що виконані у співавторстві.

Дисертаційна праця є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, у якій всі положення й пропозиції, винесені на захист, розроблені автором особисто. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві, відображено в переліку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації.

Основні теоретичні положення та результати дисертації оприлюднено в доповідях міжнародних та всеукраїнських конференцій: XIII Міжнародна наукова конференція “Іноземна філологія у XXI столітті” (Запоріжжя, 2021), VII Всеукраїнська науково-практична конференція “Синергетика у філологічних дослідженнях” (Запоріжжя, 2021), XIII Міжнародна наукова конференція “Іноземна філологія у XXI столітті ” (Запоріжжя, 2022), Міжнародна науково-практична конференція “Issues of Modern and Contrastive Linguistics, Comparative Literature and Translation” (Urganch, 2023), Міжнародна наукова конференція “Іноземна філологія у XXI столітті” (Запоріжжя, 2023), Міжнародна наукова конференція “The latest development trends in philological science and education” (Riga, 2024), XVI Міжнародна наукова конференція “Іноземна філологія у XXI столітті” (Запоріжжя, 2024).

Наукові публікації, у яких висвітлено основні дисертації результати, та повнота опублікування результатів дисертації.

Проблематику, теоретичні й практичні результати дослідження висвітлено в 11 публікаціях авторки, із яких 4 статті надруковано у фахових наукових виданнях

України (2,12 др. арк.), у 7 збірниках матеріалів наукових конференцій (0,83 др. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 2,95 др. арк.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шимянова М. В. Орієнтаційна метафора у фразеології новозеландського варіанта англійської мови. *Нова філологія*. 2021. № 82. С. 344–348. (Міжнародна представленість та індексація журналу: наукове фахове видання з філології, видання включене до наукометричної бази Index Copernicus).
2. Шимянова М. В. Структурно-семантичні особливості лексики з просторовим значенням у давньоанглійській мові. *Південний архів*. 2022. № 89. С. 47–58. (Міжнародна представленість та індексація журналу: наукове фахове видання з філології, видання включене до наукометричної бази Index Copernicus).
3. Шимянова М. В. Роль просторової лексики у репрезентації картини світу у південноафриканському варіанті англійської мови. *Нова філологія*. 2023. № 89. С. 253–260. (Міжнародна представленість та індексація журналу: наукове фахове видання з філології, видання включене до наукометричної бази Index Copernicus).
4. Шимянова М. В. 'Картина світу': понятійно-термінологічна поліфонія. *Folium*. 2024. No 5. С. 135–141. (Міжнародна представленість та індексація журналу: наукове фахове видання з філології, видання включене до наукометричної бази Index Copernicus).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Шимянова М. В. Лексичні одиниці з просторовим значення: проблеми ідентифікації. *Іноземна філологія у XXI столітті: матеріали XIII Міжнародної наукової конференції (4-5 листопада 2021 р.)* Запоріжжя, 2021. С. 97–100.
6. Шимянова М. В. Формування лексики з просторовим компонентом у південноафриканському варіанті англійської мови. *Іноземна філологія у XXI столітті: матеріали XIII Міжнародної наукової конференції (25 листопада 2022 р.)* Запоріжжя, 2022. С. 151–154.
7. Shymianova M. V. Spatial Metaphor as a Cognitive Mechanism. Proceedings of international scientific-practical conference 'Issues of Modern and Contrastive

Linguistics, Comparative Literature and Translation'. Urganch: Urgench State University, 2023. P. 173–178.

8. Шимянова М. В. Просторові відношення і мовна картина світу. *Іноземна філологія у XXI столітті*: матеріали XV Міжнародної наукової конференції (24 листопада 2021 р.) Запоріжжя, 2023. С. 96–100.

9. Козлова Т.О., Полежаєв Ю.Г., Шимянова М.В. Space-Time Conceptual Synergy in Australian and New Zealand English Phraseology. Тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Синергетика у філологічних дослідженнях”: Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 48.

10. Козлова Т.О., Шимянова М.В. Просторова лексика в австралійському національному варіанті англійської мови. Тези доповідей міжнародної наукової конференції “The latest development trends in philological science and education”. *International scientific conference*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 62–65.

11. Шимянова М. В. Форми маніфестації картини світу. *Іноземна філологія у XXI столітті*: матеріали XVI Міжнародної наукової конференції (22 листопада 2024 р.) Запоріжжя, 2024. С. 33–36.

Оцінка мови й стилю дисертації. Дисертацію виконано з дотриманням норм наукового стилю сучасної української мови. Правопис тексту відповідає прийнятим правилам і нормам. Принципів форматування дотримано.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. Дисертація за актуальністю, обсягом і рівнем проведених досліджень, науковою новизною й практичною значимістю відповідає вимогам, п. 6 “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами). Дисертація не містить несанкціонованих текстових запозичень без посилань на джерело (академічного плагіату).

Рекомендації дисертації до захисту.

Ознайомившись із представленою для попередньої експертизи дисертацією Шимянової М. В., науковими публікаціями, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, узявши до уваги підсумки фахового семінару кафедри англійської філології та лінгводидактики, вносимо такі рекомендації.

1) За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, теоретичною й практичною цінністю отриманих наукових результатів, дисертація Шимянової Марії Вячеславівни на тему “Просторова метафора в австралійській, новозеландській та південноафриканській англійськомовних картинах світу” відповідає спеціальності 035 Філологія та вимогам Постанови КМУ від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами) “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”;

2) Рекомендувати вченій раді Запорізького національного університету розглянути як кандидатури до складу разової спеціалізованої вченої ради за дисертацією Шимянової Марії Вячеславівни на тему “Просторова метафора в австралійській, новозеландській та південноафриканській англійськомовних картинах світу” таких учених:

Голова ради – Приходько Ганна Іллівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології та лінгводидактики (Запорізький національний університет).

Рецензент – Веремчук Ельдар Олександрович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології та лінгводидактики (Запорізький національний університет).

Рецензент – Христіанінова Раїса Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови (Запорізький національний університет).

Офіційний опонент – Жукова Наталія Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. завідувачки кафедри «Іноземна філологія та переклад» (Національний університет «Запорізька політехніка»).

Офіційний опонент – Семашко Тетяна Федорівна, доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики та мовної комунікації (Національний університет біоресурсів і природокористування України).

3. Дисертація Шимянової Марії Вячеславівни на тему “Просторова метафора в австралійській, новозеландській та південноафриканській англійськомовних картинах світу” може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки) у разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні кафедри:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської філології
та лінгводидактики Запорізького
національного університету

Н.О. Надточій

Член експертної групи:

доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри англійської
філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету

Г.І. Приходько

Член експертної групи:

доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри англійської
філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету

Е.О. Веремчук

«09» травня 2025 р.